

Solowa twórczość wokalna
Jana Szwartni –
charakterystyka stylistyczna
i aspekty wykonawcze

mojej Mamie

NR 2747

Hubert Miśka

Solowa twórczość wokalna
Jana Sztwiertni –
charakterystyka stylistyczna
i aspekty wykonawcze

Redaktor serii: Muzyka
Krystyna Turek

Recenzent
Eugeniusz Sasiadek

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wprowadzenie	9
Uwarunkowania społeczno-kulturowe działalności Jana Sztwiertni .	11
Kultura muzyczna Śląska Cieszyńskiego w okresie międzywojennym .	11
Twórczość wokalna kompozytorów śląskich w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku	15
Jan Sztwiertnia – człowiek i dzieło	20
Rys biograficzny	20
Działalność kompozytorska	26
Pieśni solowe na głos z fortepianem	31
Pieśni z opusu 2	33
<i>Na rozstanie</i>	34
<i>Nie wolno mi o tobie śnić</i>	37
<i>Wykotysałem Cię</i>	42
Trzy pieśni do słów Leopolda Staffa	46
<i>Łąkami idę</i>	47
<i>Dziewicze brzozy</i>	50
<i>Powiew w sadzie</i>	53
Pieśni nadolziańskie (<i>Pieśni ludowe śląskie</i>)	56
<i>Ej, koło Cieszyna</i>	57
<i>Sikoreczka świergoli</i>	59
<i>Ej, nie masz to</i>	62
<i>Zachodzi słońeczko</i>	64
<i>Przez wodę koniczki</i>	66
<i>Szumi dolina</i>	68
<i>Umrzyła gorolka</i>	70
<i>Gronie, nasze gronie</i>	72
<i>Pod naszymi okny</i>	73
Utwory inne (zaginione)	76

Utworky sceniczne — <i>Sałasznicy</i>	77
Wokół formy <i>Sałaszników</i> — przegląd materiałów źródłowych	77
Prezentacje sceniczne i koncertowe	80
Libretto — zarys i znaczenie	84
Charakterystyka fragmentów solistycznych	90
Podsumowanie	102
Aneks. Spis kompozycji i opracowań Jana Sztwiertni	105
Bibliografia	111
Indeks nazwisk	117
Summary	121
Zusammenfassung	122

[...] wśród twórców młodego pokolenia był meteorem, który na krótko tylko zajaśniał, pozostawiając kilkadziesiąt pereł najprawdziwszych. Skoro on sam już żadnej nie dorzuci, strzeżmy, by nie tylko żadnej nie zgubić, ale wszystkie przekazać pokoleniom, które go nie znały, ale poznać winny.

(Z przemówienia Emila Barona, wygłoszonego podczas odsłonięcia tablicy pamiątkowej ku czci Jana Sztwiertni, w Wiśle 1 czerwca 1957 roku)

Wprowadzenie

Z nazwiskiem Jana Sztwiertni i jego twórczością zetknąłem się po raz pierwszy na początku swojej drogi artystycznej. Moim pierwszym nauczycielem śpiewu był Jerzy Drozd, przyjaciel kompozytora, aktywny propagator jego twórczości, a zarazem znakomity pedagog i artysta¹. W czasie zajęć wokalnych wykorzystywaliśmy niektóre pieśni Sztwiertni, głównie opracowania melodii ludowych; Jerzy Drozd podkreślał bowiem ich szczególną wartość artystyczną. W czasie kolejnych lat nauki śpiewu i występów utwory Sztwiertni pojawiały się także w moim repertuarze. Dzisiaj, po dwudziestu latach działalności wykonawczej i pedagogicznej, chciałbym spojrzeć na ten repertuar wnikliwiej, z pozycji śpiewaka, który zetknął się z różnorodną twórczością solową wielu kompozytorów. Istotną przesłanką, która skłoniła mnie do podjęcia takiego tematu, był fakt, iż dotąd nie powstało opracowanie systematyzujące ważną część dorobku kompozytorskiego Sztwiertni — solową twórczość wokalną². Wszystkie utwory, będące przedmiotem moich rozważań (zachowane pozycje na głos z fortepianem: dwie pieśni młodzieńcze z opusu 2, utwór *Wykołysałem Cię*, inspirowane folklorem *Pieśni nadolziańskie*, cykl trzech pieśni do słów L. Staffa, a także fragment z jedynego utworu scenicznego — opery ludowej *Sałasznicy*), zostały nagrane przeze mnie na płytę CD, stanowiąc tym samym pierwszy tego rodzaju, monograficzny zapis dokumentujący twórczość wokalną wiślańskiego kompozytora³. Większa część tego materiału znajduje się wyłącznie w rękopisach i nie była wykonywana od czasu ich

¹ H. Miśka: *Artysta i pedagog*. „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 2007, nr 16, s. 10.

² Częściowo temat podjęła Ewa B o c e k w pracy magisterskiej *Jan Sztwiertnia. Życie i twórczość pieśniarska*, napisanej w 1971 roku pod kierunkiem doc. A. Dygacza w katowickiej PWSM (maszynopis znajduje się w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Katowicach, sygn. 12898C), ale jej zakres tematyczny obejmował szeroko rozumianą twórczość wokalną, w tym liczne kompozycje chóralne.

³ Płyta stanowi integralną część niniejszej publikacji i zawiera materiał dźwiękowy nagrany w Cieszynie w 2008 roku.

skomponowania, tj. od lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku, a być może niektóre pieśni nie były wykonywane wcale. Ponadto, podczas prac związanych z gromadzeniem dokumentacji do niniejszej pracy, odnalazłem rękopis jednej z wczesnych pieśni kompozytora⁴.

Dorobek twórczy Sztwiertni wielokrotnie znajdował się w obszarze zainteresowań badawczych śląskich muzykologów, szczególnie w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. Odwołując się do nich, badaniom moim nadaję jednakże charakter bardziej sprofilowany. Wartość artystyczna kompozycji Jana Sztwiertni była niejednokrotnie bardzo wysoko oceniana, zatem walory artystyczne materiału muzycznego, który stanowi przedmiot podjętych przeze mnie badań, nie powinny budzić wątpliwości. Podstawową metodą zastosowaną w tym opracowaniu była analiza materiału muzycznego i dostępnych materiałów źródłowych dotyczących życia i twórczości Jana Sztwiertni.

Praca niniejsza, będąca efektem moich doświadczeń wykonawczych i wielomiesięcznych analiz, może stać się pomocna dla tych wykonawców, którzy zechcą włączyć solowe utwory wokalne Jana Sztwiertni do swojego repertuaru, a także dla ewentualnych przyszłych kontynuatorów badań w tym zakresie.

* * *

Pragnę podziękować Dyrekcji Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Katowicach za udostępnienie rękopisów pieśni Jana Sztwiertni, znajdujących się w Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej. Dziękuję także najserdeczniej Rodzinie Pana Jana Brody za użyczoną dokumentację, zwłaszcza za prywatną korespondencję kompozytora. Szczególne wyrazy wdzięczności składam na ręce Pani Barbary Drozd za cenną pomoc w pozyskiwaniu materiałów do niniejszej pracy.

⁴ J. Sztwiertnia: *Na rozstanie*, pieśń na głos z fortepianem opus 2, numer 1 do słów Leona Rygiera. Rękopis przekazany został do Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej przy Bibliotece Głównej Akademii Muzycznej w Katowicach.

Indeks nazwisk

Anders Henryk 42, 112

Badura Jan 112

Bandrowska-Turska Ewa 15

Baranowska Lidia 18

Baranowski Jan 81

Baron Emil 8, 12, 23, 29, 79, 112, 115

Bauman-Szulakowska Jolanta 13, 14, 17, 18, 19, 25, 111

Belina-Skupniewski Stefan 46

Bias Iwona 37, 42, 105

Biłko Leopold 57, 72

Bocek Ewa 9, 33, 105, 115

Bojda Stefania 111

Boulanger Nadia 18

Brachocki Aleksander 12, 23

Broda Jan 10, 22, 23, 24, 33, 77, 78, 79, 105, 115, 116

Brożek Ludwik 25, 112

Bruckner Anton 13

Bubik Erwin 14, 112

Bystroń Jan 14

Cejnar Władysław 82, 83

Chomiński Józef 64, 111

Chopin Fryderyk 26, 60, 112

Cichoń Antoni 12

Cichy Zofia 29

Cienciała Andrzej 81

Cinciała Andrzej 62, 111

Cieślarski Zbigniew 83

Cybulska-Gabryś Janina 17, 18, 112

Danel Helena 80, 82, 112

Danel Robert 113

Dahlig Piotr 102, 111

Dąbrowska Maria 56, 57

Dembiniok Marian 11, 111

Didur Adam 15

Dominik Jan 20

Dominik Rudolf 30

Drozd Barbara 10, 34

Drozd Ewa 46, 82

Drozd Jan 12, 116

Drozd Jerzy 9, 13, 14, 21, 22, 24, 26, 27, 29, 32, 34, 37, 39, 46, 56, 59, 76, 77, 79, 81, 82, 83, 98, 102, 105, 108, 112, 114, 115, 116

Duc Irena 82

Dygacz Adolf 9, 33, 79, 80, 113, 115

Dygas Ignacy 15

Dyrna Ferdynand 78, 79, 80, 81, 84, 87, 89, 109, 114, 115, 116

Fober Emil 82, 82

Fober Kazimierz 14

Foltyn Irena 83

Foltyn Jan 13

Francuz Franciszek 70, 71

Friemann Witold 16, 42, 114

Fukała Adolf 116, wklejka [4]

Gabryś Ryszard 28, 29, 30, 31, 46, 79, 81, 83, 84, 89, 91, 98, 108, 111, 112, 113, 116

Gajda Robert 18

Gajdzica Franciszek 83

Gellert Christian 27, 107

Gawlas Jan 12, 14, 17

Gembalski Julian 28, 29, 105

Gieburowska-Gabryś Bożena 26, 83, 113

Głajc Franciszek 15, 111

Głuza Anna 82, 83

- Gojniczek Waclaw 112
Golec Józef 111
Grabowski Czesław 13, 111, 113
Grimm Emanuel 22, 72, 73, 111
Growiec Michalina 29
Gruszczyński Stanisława 15
Grycza Karol 13
Guziur Emanuel 13, 114
- Hadyna Jerzy 13, 14, 17
Hadyna Stanisław 13, 17, 21, 23, 26, 29, 70, 83, 114
Hajduk Ryszard 112
Halfrar Rudolf 14
Heilpern Moritz 14
Herma Jan 29, 83
Heska-Kwaśniewicz Krystyna M. 13, 111
Hlond Antoni, właśc. Chlondowski Antoni 17
Hławiczka Andrzej 14, 18, 64
Hławiczka Karol 14, 18, 21, 66, 114, 115
Hoppe Karol 17
Horoszkiewicz Stanisław 12
- Jankowski Jerzy 16
- Kaczyński Tadeusz 82, 114
Kadłubiec Daniel 112
Kalus Henryk 114
Kamiński Marcin 12, 18, 29, 114
Kański Józef 15, 111
Karłowicz Mieczysław 26, 42, 43, 111, 112
Karski Zygmunt 114
Kąkol Aleksandra 84, 114
Kiepusza Jan 15
Kisza Jan 13
Kopoczek Alina 62, 72, 111
Korolewicz-Waydowa Janina 15
Kotas Maria 82, 83
Kozłowska Irena 46
Kraśniński Zygmunt 16
Krężołkówna Wanda 81
Krzyżanowski Julian 31, 112
Kubik Józef 42, 80, 113
Kubisz Jan 22
Kulczycki Faustyn 19
Kwiczala Jerzy 82, 83
Kubala Karol 29
Kubik Józef 41, 66, 80, 112, 114
- Lelewel-Friemannowa Irena 16
Lermontow Michaił 16
- Ligeza Józef 14, 28, 57, 59, 60, 62, 73, 74, 111
Lipowczan Paweł 76
Lompa Józef 66 112
Lubandy Zygmunt 83
Lutman Roman 12, 114
- Łopata Ryszard 83
- Macura Władysław 18
Maklakiewicz Jan 20, 26, 27, 78, 114
Marcinkowa Janina 82, 83
Marek Wojciech 14
Markiewicz Leon 16, 19, 103, 111, 114
Markiewiczówna Władysława 19
Maryniok-Cieślak Władysława 30
Marzecka-Kowalska Maria 32, 114
Matulanka 81
Max Rudolf 14
Michalik Franciszek 82
Michalski Grzegorz 17, 114
Michałowski Józef 79, 114
Michałowski Kornel 78, 103, 112
Mickiewicz Adam 82, 83
Miśka Hubert 9, 24, 114
Miśka Małgorzata 28, 83, 114, 116
Mitscha Adam 12, 16
Mokrowiecki Marek 83
Moniuszko Stanisław 14, 15, 17, 26
Most Władysław 114
Musioł Karol 13, 42, 114
Myrdaczówna Irena 29
- Nikodem Paweł 21
Nohel Alfred 21
Noskowski Zygmunt 42
Nowak Anna 16, 114
- Ochlewski Tadeusz 17, 114
Olszewicz Bolesław 111
Olszewska 76, 106
Oszelda Jerzy 114
Oszelda Władysław 26, 28, 84, 114, 115
- Paderewski Ignacy Jan 12, 112
Panic Idzi 112
Papiernik Jadwiga 29
Pieczka Karol 21, 77, 79, 116
Pieczkova Karolina 116, wklejka [1]
Pilch Andrzej 81
Pilch Jerzy 81
Pilch Józef 21

- Plackowska Eleonora 29
Płomiński Mateusz 16, 112
Poćwierz Antoni 13, 19
Poloczek Jerzy 82
Popiołek Linus 13
Prejzner Tadeusz 12, 19, 23, 25
Przeczek Wilhelm 30
Przerembski Zbigniew 112
Przerwa-Tetmajer Kazimierz zob. Tetmajer Kazimierz
Przybyła Władysław 29
Ptasińska Urszula 37, 41
Pustówka Ferdynand 14, 59, 60, 73, 78, 80, 82, 112
Pustówka Paweł 14, 19, 57, 74, 112, 115
Pustówkówna 81
- Racki Henryk 112
Rakowski Władysław 82, 83
Raszka Jan 83
Raszyk Halina 115
Rączka Stanisław Ignacy 19
Rechowicz Henryk 112
Reiss Józef 112
Reszke Jan 15
Ringwelski Tadeusz 83
Rosner Edmund 72, 79, 87, 89, 112, 115
Rund Zdenko Karol 19, 111
Rydel Lucjan 16, 18
Rygier Leon 10, 31, 33, 37, 41, 103, 106, 116
Ryłko Andrzej 83
- Samiec Jerzy 13
Samlicki Jan 13
Sarbiewski Maciej 16
Sari Ada 13, 15
Sembrich-Kochańska Marcelina 15
Sikora Jan 30
Sikora Paweł 28, 107
Skocza Marek 115
Skupniewski-Belina Stefan zob. Belina-Skupniewski Stefan
Slavik Karol 13
Slavik Oskar 13
Sławiczek Adam 24, 26, 27, 42, 76, 79, 115
Sławińska Irena 21, 22, 23, 25, 27, 29, 115
Smyk Wojciech 29
Spisak Michał 18
Staff Leopold 9, 16, 46, 49, 50, 52, 55, 103, 106, 112, 116
- Starzec Jan wklejka [4]
Stoiński Stefan Marian 14, 19, 28, 57, 59, 60, 73, 74
Strauss Ryszard 26, 77
Stryja Karol 13
Strzemiński Jerzy 12
Suszka Karol 83
Szabelski Bolesław 12, 17
Szewczenko Taras 16
Szopski Felicjan 42
Szostak Bogusława 115
Sztwiertnia Bolesław 23
Sztwiertnia Jan, syn 23
Sztwiertnia Karol 20
Sztwiertnia Maria 115
Sztwiertnia Marianna 20
Sztwiertnia Oskar 20
Szymanowski Karol 34, 37, 42, 46, 103
Szymańska Janina 112
Szymura Halina 83
- Ślązak Stefan 18
Świerczek Leon 18
Świerczek Wendelin 18
- Tacina Jan 13, 14, 24, 62, 66, 68, 73, 112, 115
Tagore Rabindranath 16
Targ Alojzy 112
Tetmajer Kazimierz 16, 32, 42, 43, 45, 106, 116
- Urbaś Kazimierz 83
- Verdi Giuseppe 15
- Wagner Ryszard 26
Walach Paweł 21
Wantulok Ewa 22
Wantuła Andrzej 25, 112
Wermińska Wanda 15
Widera Aleksander 30
Wierzbicki Jan 16
Wierzyński Kazimierz 16
Wilkowska-Chomińska Krystyna 64, 111
Windakiewiczowa Helena 60, 65, 66, 112
Witkowski Leon 21, 115
Witoszek Otton 82
Wojak Tadeusz 112
Wojtylak Marek 33
Wolski Michał 16
Wronka Karol 115

Wybraniec-Kusz Eugenia 115

Zakrzewski Bogdan 66, 112

Zawisza Oskar 18

Zdrazil Władysław 83

Zieliński Władysław 112

Ziemiański Jerzy 115

Zyder Adam 25

Żeleński Władysław 42

Hubert Miśka

A solo vocal artistic work of Jan Sztwiertnia – a stylistic characteristic and performing aspects

S u m m a r y

The work is an attempt to stylistically characterize the solo vocal artistic work of Jan Sztwiertnia — a teacher, organist and composer connected with Cieszyn, whose great talent and perspectives of musical career were interrupted by the World War II.

As a student of Music Conservatory in Katowice, after the composer concert in May 1939, he received a scholarship for further musical studies in Paris. The war shattered these plans. Arrested and settled in the concentration camp in Gusen, he died in August 1940 aged 29. In spite of a short career, he left a series of compositions among which special attention should be given to a symphonic poem *Śpiący rycerze w Czantorii*, *Stylizowane tańce śląskie*, *Suita beskidzka* as well as numerous chamber and choral works. An important place in his composer's output is given to a solo vocal work. Sztwiertnia is also the author of a stage work referred to as the folk opera entitled *Salasznica* and songs sung with the piano, such as *Trzy pieśni do słów Leopolda Staffa*, a collection of *Pieśni ludowe śląskie* known from the post-war edition as *Pieśni nadolziańskie*, youth songs from opus 2: *Na rozstanie* and *Nie wolno mi o Tobie snić* to lyrics by Leon Rygier, and a composition to *Wykotysalem Cię*, a poem by Kazimierz Przerwa-Tetmajer.

The very text analyses all songs sung with the piano and solo fragments of the folk opera *Salasznica*, a work proving his composer's talent.

The work is addressed to those who are willing to get interested in the composer and his works, yet particularly useful for those artists who intend to insert solo works by Jan Sztwiertnia into their repertoire.

Hubert Miśka

Die Solovokalwerke von Jan Sztwiertnia — stilistische Charakteristik und die Darstellungsaspekte

Zusammenfassung

In der Arbeit wird es versucht, die stilistische Charakteristik der Solovokalwerke von Jan Sztwiertnia — dem mit Teschener Gebiet verbundenen Lehrer, Organisten und Komponisten, dessen Talent und Musikkarriere infolge des 2. Weltkriegs unterbrochen wurden, durchzuführen.

Als Student des Konservatoriums in Katowice (Kattowitz) bekam er nach seinem im Mai 1939 stattgefundenen Konzert ein Stipendium für weiteres Musikstudium an der Musikhochschule in Paris. Leider hat der Krieg seine Pläne durchkreuzt. Verhaftet und im Konzentrationslager Gusen eingesperrt starb er im August 1940 im Alter von knapp 29 Jahren. Obwohl seine Karriere sehr kurz war, hat er eine ganze Reihe von musikalischen Werken hinterlassen. Darunter sind beachtenswert: symphonische Dichtung *Śpiący rycerze w Czantorii* (*Schlafende Ritter in Czantoria*), *Stylizowane tańce śląskie* (*Stilisierte schlesische Tanzen*), *Suita beskidzka* (*Beskidensuite*) und zahlreiche Kammermusik- und Chormusikwerke. Von großer Bedeutung sind auch seine Solomusikwerke: die Volksoper *Sałasznicy*, die Stimme- u. Klavierlieder: *Trzy pieśni do słów Leopolda Staffa* (*Drei Lieder zu Leopold Staffs Worten*), die Sammlung *Pieśni ludowe śląskie* (*Schlesische Volkslieder*), die früher als *Pieśni nadolziańskie* (*Die Lieder aus dem Olzaland*) bekannt war, die Jugendlieder Opus 2: *Na rozstanie* (*Auf Trennung*) und *Nie wolno mi o tobie śnić* do słów Leona Rygiera (*Ich darf nicht von dir träumen zu Leon Rygiers Worten*) und ein Musikstück zum Gedicht von Kazimierz Przerwa-Tetmajer: *Wykotysałem Cię* (*Ich hab dich auferzogen*). In vorliegender Monografie wurden analysiert: alle überlieferten Lieder für Stimme und Klavier als auch einzelne Fragmente der Volksoper *Sałasznicy*, die ein deutlicher Beweis des kompositorischen Talenten von Jan Sztwiertnia ist.

Die Arbeit ist an solche Leser gerichtet, die für den Komponisten und sein Werk interessiert sind. Sie sollte aber vor allem diejenigen interessieren, welche die Absicht haben, die Solomusikwerke von Jan Sztwiertnia in ihr Repertoire einzubeziehen.

Redaktor
Katarzyna Więckowska

Projektant okładki
Paulina Tomaszewska-Ciepły

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigała

Copyright © 2010 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1911-7

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 7,75 + wklejka. Ark. wyd. 9,5.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 33 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Tłoczenie płyty: Art-Music Spółka Jawna
Stanisław Chromiński, Krzysztof Łozowski
ul. Karola Miarki 58, 58-500 Jelenia Góra